

Warszawa, , 27 kwietnia 2023 r.

Przemysław Czarnek
Minister
/ – podpisano cyfrowo/

Na podstawie § 21 ust. 4 pkt 1 rozporządzenia
Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 maja 2019 r.
w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli
(Dz. U. poz. 1045 i z 2021 r. poz. 1601)

RAMOWY PLAN I PROGRAM
KURSU KWALIFIKACYJNEGO
W ZAKRESIE
WYCHOWANIA DO ŻYCIA W RODZINIE

SPIS TREŚCI

RAMOWEGO PLANU I PROGRAMU KURSU KWALIFIKACYJNEGO W ZAKRESIE WYCHOWANIA DO ŻYCIA W RODZINIE

		strona
I.	WSTĘP	3
II.	ZAŁOŻENIA OGÓLNE I ORGANIZACYJNE KURSU	5
1.	Założenia ogólne	5
2.	Uczestnicy kursu	5
3.	Organizacja kursu	5
4.	Organizacja praktyk pedagogicznych	6
5.	Kadra prowadząca zajęcia w ramach kursu	7
6.	Dokumentacja kursu	8
7.	Warunki ukończenia kursu	8
III.	RAMOWY PLAN I PROGRAM KURSU	8
1.	Założenia programowe kursu	8
2.	Ramowy plan kursu	10
3.	Bloki przedmiotowe, przedmioty i treści programowe kursu	11
4.	Proponowana literatura	17

RAMOWY PLAN I PROGRAM KURSU KWALIFIKACYJNEGO W ZAKRESIE WYCHOWANIA DO ŻYCIA W RODZINIE

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 maja 2019 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (Dz. U. poz. 1045; z 2021 r. poz. 1601) określa się ramowy plan i program kursu kwalifikacyjnego w zakresie wychowania do życia w rodzinie.

I. WSTĘP

Wsparcie rodziców w wychowaniu dzieci to obowiązek państwa i szkoły wynikający z zapisów Konstytucji RP, ustaw oraz aktów wykonawczych. Zgodnie z preambułą do ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. - Prawo oświatowe (Dz. U. z 2021 r. poz. 1082) „Szkoła winna zapewnić każdemu uczniowi warunki niezbędne do jego rozwoju, przygotować go do wypełniania obowiązków rodzinnych i obywatelskich w oparciu o zasady solidarności, demokracji, tolerancji, sprawiedliwości i wolności”. Natomiast system oświaty powinien zapewniać m.in. „wychowanie rozumiane jako wspieranie dziecka w rozwoju ku pełnej dojrzałości w sferze fizycznej, emocjonalnej, intelektualnej, duchowej i społecznej, wzmacniane i uzupełniane przez działania z zakresu profilaktyki problemów dzieci i młodzieży.”¹. Zajęcia edukacyjne wychowanie do życia w rodzinie w pełni wpisują się w założenia systemowe. Charakter tych zajęć ma wymiar wychowawczy, edukacyjny i profilaktyczny. Do ich realizacji potrzeba wyspecjalizowanej kadry nauczycieli, którzy nie tylko zdobędą interdyscyplinarną wiedzę niezbędną do zrealizowania treści programowych, ale też będą posiadać kompetencje i umiejętności z zakresu komunikacji interpersonalnej i osobowościowe predyspozycje upoważniające do podejmowania wychowawczych działań. Wychowanie to proces dokonujący się w każdym miejscu i czasie, poprzez doświadczanie przez dziecko relacji i zdarzeń wpływających na jego samoocenę i kształtowanie osobowości. Indywidualna i społeczna wartość rodziny, zarówno w swej strukturze, jak i podejmowanych funkcjach, czyni przygotowanie do jej założenia zadaniem o wyjątkowym znaczeniu. W tym przygotowaniu uczestniczy również szkoła mająca istotny udział w przekazywaniu wiedzy, kształtowaniu umiejętności i postaw. Nauczyciele, realizując zajęcia z wychowania do życia w rodzinie - wspierając w tym zakresie rodziców - powinni zmierzać do tego, aby uczniowie:

- 1) znajdowali w szkole środowisko integralnego rozwoju osobowego;
- 2) mieli świadomość procesu rozwoju psychoseksualnego;
- 3) doceniali wartość rodziny i znali zadania, jakie ona pełni;
- 4) uznawali godność człowieka i wartość życia;
- 5) poszukiwali, odkrywali i dążyli do osiągnięcia celów życiowych i wartości ważnych dla odnalezienia własnego miejsca w rodzinie i w świecie;
- 6) uczyli się szacunku dla dobra wspólnego jako podstawy życia społecznego;
- 7) kształtowali w sobie postawę dialogu, umiejętność słuchania innych i rozumienia ich poglądów;

¹Art. 1 pkt 3 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. - Prawo oświatowe (Dz. U. z 2021 r. poz.1082 z póź. zm.).

8) umieli współdziałać i współtworzyć dojrzałe więzi osobowe.

WYCHOWANIE DO ŻYCIA W RODZINIE

Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej² ściśle określa warunki, cele i treści przypisane do realizacji na zajęciach wychowanie do życia w rodzinie.

Cele kształcenia – wymagania ogólne to:

I. Ukazywanie wartości rodziny w życiu osobistym człowieka. Wnoszenie pozytywnego wkładu w życie swojej rodziny.

II. Okazywanie szacunku innym ludziom, docenianie ich wysiłku i pracy, przyjęcie postawy szacunku wobec siebie.

III. Pomoc w przygotowaniu się do zrozumienia i akceptacji przemian okresu dojrzewania. Pokonywanie trudności okresu dorastania.

IV. Kształcenie umiejętności przyjęcia integralnej wizji osoby. Wybór i urzeczywistnianie wartości służących osobowemu rozwojowi. Kierowanie własnym rozwojem, podejmowanie wysiłku samowychowawczego zgodnie z uznawanymi normami i wartościami. Poznawanie, analizowanie i wyrażanie uczuć. Rozwiązywanie problemów.

V. Pozyskanie wiedzy na temat organizmu ludzkiego i zachodzących w nim zmian rozwojowych w okresie prenatalnym i postnatalnym oraz akceptacja własnej płciowości. Przyjęcie integralnej wizji ludzkiej seksualności. Umiejętność obrony własnej intymności i nietykalności seksualnej oraz szacunek dla ciała innej osoby.

VI. Uświadomienie i uzasadnienie potrzeby przygotowania do zawarcia małżeństwa i założenia rodziny. Zorientowanie w zakresie i komponentach składowych postawy odpowiedzialnego rodzicielstwa.

VII. Korzystanie ze środków przekazu, w tym z internetu, w sposób selektywny, umożliwiającą obronę przed ich destrukcyjnym oddziaływaniem.

Treści nauczania zgrupowano w 6 blokach obejmujących następujące zagadnienia: rodzina, dojrzewanie, seksualność człowieka, życie jako fundamentalna wartość, płodność, postawy. Wieloaspektowość powyższych zagadnień stanowi fundament doskonalenia nauczycieli i konieczność wyposażenia ich w wiedzę z różnych dziedzin nauk, obejmującą problematykę małżeństwa i rodziny. Niezbędna jest też wiedza z zakresu rozwoju psychoseksualnego dzieci i młodzieży, która pozwoli lepiej identyfikować, rozumieć i rozwiązywać problemy okresu dojrzewania, a także przeciwdziałać zachowaniom ryzykownym. Wysoce pożądana jest także umiejętność rozpoznawania symptomów wykorzystywania seksualnego dziecka i właściwego reagowania, jak też nawiązywania współpracy z rodzicami w celu wspierania osobowego rozwoju dzieci i młodzieży.

² Załącznik nr 2 do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. 2017 r. poz. 356, 2023 r. poz. 312).

II. ZAŁOŻENIA OGÓLNE I ORGANIZACYJNE KURSU

1. ZAŁOŻENIA OGÓLNE

Treści programowe kursu kwalifikacyjnego w zakresie wychowania do życia w rodzinie ujęte zostały w następujących blokach przedmiotowych:

1. Zagadnienia dotyczące podstaw wychowania do życia w rodzinie.
2. Zagadnienia psychologiczno-pedagogiczne.
3. Zagadnienia biomedyczne.
4. Zagadnienia seksuologiczne.
5. Dydaktyka wychowania do życia w rodzinie.

Aby zapewnić porównywalność przygotowania uzyskanego po ukończeniu kursu kwalifikacyjnego z przygotowaniem uzyskiwanym przez nauczycieli na studiach podyplomowych przygotowujących merytorycznie i dydaktycznie do nauczania kolejnego przedmiotu (prowadzenia kolejnych zajęć), ramowy plan i program kursu kwalifikacyjnego, zakresem realizowanych na kursie zajęć i ich minimalnym wymiarem, odpowiada wytycznym sformułowanym dla studiów podyplomowych przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela³.

Kurs kwalifikacyjny w zakresie wychowania do życia w rodzinie powinien być prowadzony zgodnie z przepisami rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 maja 2019 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (Dz. U. poz. 1045; z 2021 r. poz. 1601) oraz wymaganiami określonymi w niniejszym ramowym planie i programie kursu kwalifikacyjnego.

2. UCZESTNICZY KURSU

Kurs jest przeznaczony dla nauczycieli posiadających kwalifikacje (w tym przygotowanie pedagogiczne⁴) do zajmowania stanowiska nauczyciela w szkołach podstawowych, określone w przepisach rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli (Dz. U. z 2020 r. poz. 1289), którzy po ukończeniu kursu uzyskają dodatkowe kwalifikacje do prowadzenia zajęć z wychowania do życia w rodzinie w szkołach podstawowych.

3. ORGANIZACJA KURSU

Przyjmuje się następujące parametry organizacyjne kursu:

- 1) kurs trwa nie krócej niż 10 miesięcy;
- 2) minimalna liczba godzin – 300, w tym: 240 godzin zajęć dydaktycznych oraz 60 godzin praktyk pedagogicznych;

³ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 lipca 2019 r. w sprawie standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. z 2021 r. poz. 890).

⁴ Przez przygotowanie pedagogiczne należy rozumieć nabycie wiedzy i umiejętności z zakresu psychologii, pedagogiki i dydaktyki szczegółowej, nauczanych w wymiarze nie mniejszym niż 270 godzin w powiązaniu z kierunkiem (specjalnością) kształcenia oraz pozytywnie ocenioną praktyką pedagogiczną – w wymiarze nie mniejszym niż 150 godzin; o posiadaniu przygotowania pedagogicznego świadczy dyplom ukończenia studiów lub inny dokument wydany przez uczelnię, dyplom ukończenia zakładu kształcenia nauczycieli lub świadectwo ukończenia kursu kwalifikacyjnego.

- 3) minimalna liczba godzin zajęć przeznaczonych na realizację poszczególnych bloków przedmiotowych kursu, o których mowa w pkt II. ppkt 1. *Założenia ogólne*, jest określona w pkt III. ppkt 2. *Ramowy plan kursu*;
- 4) podział liczby godzin zajęć przeznaczonych na realizację, w ramach danego przedmiotu, poszczególnych treści kształcenia, wymienionych w pkt III. ppkt 3. *Bloki przedmiotowe, przedmioty i treści programowe kursu*, jest dokonywany przez organizatora kursu, w porozumieniu z realizatorami poszczególnych przedmiotów;
- 5) minimalna liczba godzin zajęć prowadzonych w formie wykładów oraz minimalna liczba godzin zajęć prowadzonych w formie warsztatów/ćwiczeń (realizacji zadań praktycznych), jest określona w pkt III. ppkt 3 *Bloki przedmiotowe, przedmioty i treści programowe kursu*; dopuszcza się przesunięcia pomiędzy liczbą godzin zajęć w formie wykładów i w formie ćwiczeń do 5 godzin w ramach danego bloku przedmiotowego;
- 6) maksymalna liczebność grupy na kursie podczas zajęć prowadzonych w formie warsztatów/ćwiczeń wynosi 25;
- 7) egzaminy wewnętrzne są organizowane dla bloków przedmiotowych w zakresie merytorycznego przygotowania do prowadzenia zajęć, określonych w pkt III. ppkt 3 *Bloki przedmiotowe, przedmioty i treści programowe kursu*; formę i termin egzaminu określa organizator kursu;
- 8) organizator kursu przeprowadza ocenę wewnętrzną procesu realizacji kursu kwalifikacyjnego; procedury i narzędzia ewaluacji wewnętrznej kursu określa organizator.

4. ORGANIZACJA PRAKTYK PEDAGOGICZNYCH

Celem praktyk jest zdobywanie doświadczenia pracy dydaktyczno-wychowawczej nauczyciela i konfrontowanie nabytej wiedzy i umiejętności z rzeczywistością pedagogiczną.

1. Za organizację praktyk w szkole odpowiada organizator kursu.
2. Zadania przewidziane do wykonania w ramach praktyk są powiązane z obszarami tematycznymi kursu i realizowanymi treściami kształcenia, wykazanymi w pkt III ppkt 3 *Bloki przedmiotowe, przedmioty i treści programowe kursu*.
3. Szczegółowego opisu zadań przewidzianych do wykonania w ramach praktyk dokonuje organizator kursu.

Wskazane zadania:

- a. poznanie realizowanych przez szkołę zadań wychowawczo-profilaktycznych, sposobu funkcjonowania i organizacji pracy oraz dokumentacji działalności dydaktycznej i wychowawczo-profilaktycznej szkoły – 8 godz.,
- b. konsultacje z: nauczycielem wychowania do życia w rodzinie - opiekunem praktyki, pedagogiem szkolnym i psychologiem – 8 godz.,
- c. przegląd pomocy dydaktycznych z wychowania do życia w rodzinie w zbiorach biblioteki szkolnej: publikacje naukowe, podręczniki, materiały multimedialne – 8 godz.,

- d. obserwacja realizowanych zajęć wychowania do życia w rodzinie; omawianie obserwowanych zajęć z nauczycielem prowadzącym zajęcia, analiza i wnioski – 10 godz.,
 - e. przygotowanie scenariuszy zajęć, konsultacja z opiekunem praktyk – 16 godz.,
 - f. prowadzenie zajęć z wychowania do życia w rodzinie oraz ich omówienie z opiekunem praktyk – 10 godz.
4. Organizator kursu dokonuje zaliczenia praktyk na podstawie pisemnego potwierdzenia dyrektora szkoły podstawowej, w której uczestnik kursu je odbył.
5. Praktyki odbywają się w szkole podstawowej. Dopuszcza się możliwość odbycia praktyk w szkole macierzystej uczestnika kursu, jak również w kilku szkołach.

5. KADRA PROWADZĄCA ZAJĘCIA W RAMACH KURSU

Organizator kursu zapewnia wysoko kwalifikowaną i posiadającą odpowiednie doświadczenie zawodowe kadre, gwarantującą właściwą realizację zajęć na kursie i sprostanie postawionym wymagom.

Wskazane jest, by kierownikiem kursu, odpowiedzialnym także za dobór osób przewidzianych do realizacji zajęć ujętych w szczegółowym programie kursu, była osoba posiadająca kwalifikacje wymagane do zajmowania stanowiska nauczyciela w placówce doskonalenia nauczycieli, zgodne z zakresem kursu kwalifikacyjnego⁵.

Zajęcia dydaktyczne mogą być prowadzone przez osoby posiadające kwalifikacje i doświadczenie zawodowe odpowiednie do realizacji poszczególnych przedmiotów/treści ujętych w pkt. III. ppkt 3 *Bloki przedmiotowe, przedmioty i treści programowe kursu*.

Zagadnienia określone w bloku dotyczącym aspektów biomedycznych i planowania rodziny programu kursu kwalifikacyjnego winna prowadzić osoba legitymująca się uprawnieniami do prowadzenia szkoleń w zakresie wybranej metody rozpoznawania płodności oraz posiadająca udokumentowane doświadczenie w tym zakresie.

Organizator kursu w sposób szczególny powinien zadbać o dobór kadry realizującej zagadnienia programowe tak, by zarówno przekazywane treści jak i nabywane umiejętności przygotowywały do realizacji edukacji seksualnej typu A, zgodnej z założeniami profilaktyki uniwersalnej, adresowanej do całej niezdiagnozowanej populacji dzieci i młodzieży. Jej celem jest redukcja czynników ryzyka, ograniczanie inicjacji w zakresie różnych zachowań ryzykownych i zapobieganie nowym przypadkom. Główne działania to dostarczenie wiedzy i wyposażenie w umiejętności psychologiczne i społeczne, niezbędne do zapobiegania problemom okresu dorastania. Profilaktyka uniwersalna ma dwa cele: promocję zdrowego stylu życia oraz opóźnienie wieku inicjacji, a przez to zmniejszenie zasięgu zachowań ryzykownych. Poprzez różne działania wychowawcze, adresowane do dzieci i młodzieży przekazuje się komunikat: POCZEKAJ DO DOROSŁOŚCI! Szkoła jest więc miejscem, w którym realizuje się profilaktykę uniwersalną.

⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli (Dz. U. z 2020 r. poz. 1289 oraz 2022 r. poz. 1769).

Ocena kwalifikacji i doświadczenia zawodowego osób przewidzianych do realizacji zajęć na kursie jest dokonywana przez organ wyrażający zgodę na prowadzenie kursu kwalifikacyjnego, stosownie do przepisów w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli.

6. DOKUMENTACJA KURSU

Organizator kursu jest zobowiązany do posiadania następującej dokumentacji kursu:

1. Zgoda na prowadzenie kursu kwalifikacyjnego, wydana przez kuratora oświaty właściwego ze względu na siedzibę organizatora kursu.
2. Wykaz osób prowadzących zajęcia ujęte w szczegółowym planie i programie kursu wraz z informacją o posiadanych przez poszczególne osoby kwalifikacjach i doświadczeniu zawodowym.
3. Szczegółowy plan i program kursu.
4. Wykaz uczestników kursu wraz z informacją o posiadanym poziomie wykształcenia i przygotowaniu pedagogicznym.
5. Harmonogram kursu.
6. Opis zadań w ramach praktyk pedagogicznych.
7. Wyniki ewaluacji wewnętrznej.
8. Dziennik zajęć.
9. Protokoły z egzaminów wraz z pracami (możliwość archiwizacji w formie elektronicznej).
10. Rejestr wydanych świadectw ukończenia kursu.

7. WARUNKI UKOŃCZENIA KURSU

Warunkiem ukończenia kursu jest:

- aktywny udział we wszystkich zajęciach przewidzianych w planie kursu (dopuszczalna usprawiedliwiona absencja to 10% ogólnego czasu trwania zajęć dydaktycznych);
- uzyskanie pozytywnych ocen z wszystkich bloków przedmiotowych określonych ramowym planem i programem kursu w formach wskazanych w pkt. III. ppkt 2 *Ramowy plan kursu* (egzamin, zaliczenie na ocenę);
- zaliczenie praktyk pedagogicznych.

III. RAMOWY PLAN I PROGRAM KURSU

1. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE KURSU

Program kursu obejmuje minimum 300 godzin, w tym: 240 godzin zajęć dydaktycznych zaplanowanych w formie wykładów i ćwiczeń, oraz 60 godzin praktyk pedagogicznych. Ważne jest, by organizator kursu pozyskał profesjonalną kadre, która zapewni wysoki poziom organizowanego kursu i dostarczy aktualną wiedzę ze wskazanych dziedzin nauki.

W przygotowaniu nauczycieli wychowania do życia w rodzinie istotne jest doskonalenie ich umiejętności oraz kompetencji wychowawczych i profilaktycznych, dzięki którym będą

potrafili dostosowywać swoje działania do potrzeb i możliwości uczniów oraz będą wspierali ich rozwój w budowaniu tożsamości, rozwijaniu empatii i wrażliwości na potrzeby innych ludzi, radzeniu sobie z presją otoczenia i opóźnieniu wieku inicjacji seksualnej. W doskonaleniu tym uwzględnia się poznawanie norm i standardów społecznych, kształtowanie postaw prorodzinnych, omawianie problemów moralnych, przewidywanie skutków własnych zachowań, uczenie miłości, odpowiedzialności i szacunku dla ludzkiego życia, a także zachęcanie do samowychowania i samorozwoju. Nauczyciele powinni nabyć kompetencje także do prowadzenia profilaktyki wykorzystywania seksualnego dzieci oraz umiejętności rozpoznawania symptomów wykorzystania i właściwego reagowania.

W programie kursu przewidziano realizację praktyk pedagogicznych w wymiarze 60 godzin, które dopełnią metodyczno-dydaktyczne przygotowanie do prowadzenia w szkole zajęć z wychowania do życia w rodzinie.

Cel ogólny kursu:

Uzyskanie przez nauczycieli dodatkowych kwalifikacji do prowadzenia w szkole podstawowej zajęć edukacyjnych wychowanie do życia w rodzinie.

Cele szczegółowe kursu – efekty kształcenia:

W wyniku ukończenia kursu kwalifikacyjnego w zakresie wychowania do życia w rodzinie nauczyciel uzyskuje przygotowanie merytoryczne i dydaktyczne do prowadzenia zajęć z tego zakresu w szkole podstawowej.

W zakresie wiedzy absolwent kursu zna i rozumie:

- 1) cele kształcenia i treści nauczania wychowania do życia w rodzinie określone w wymaganiach ogólnych i szczegółowych podstawy programowej zajęć,
- 2) elementy wiedzy z zakresu pedagogiki małżeństwa i rodziny, socjologii rodziny oraz psychologii prenatalnej i wieku rozwojowego,
- 3) zagadnienia z zakresu biomedycyny, seksuologii (w tym profilaktyki wykorzystywania seksualnego dzieci), ginekologii, ze szczególnym uwzględnieniem wieku dziecięcego i okresu adolescencji,
- 4) podstawowe informacje dotyczące antropologii człowieka, etyki i bioetyki,
- 5) organizację pracy w klasie i w grupach, potrzebę indywidualizacji nauczania, zagadnienie nauczania interdyscyplinarnego,
- 6) szeroki wachlarz metodyczny różnorodnych metod i form pracy specyficznych dla zajęć wychowanie do życia w rodzinie.

W zakresie umiejętności absolwent potrafi:

- 1) biegle operować pojęciami i faktami z zakresu treści nauczania wychowania do życia w rodzinie,
- 2) planować pracę dydaktyczną, z uwzględnieniem pracy w grupach jednoosobowych,
- 3) wyzwalać kreatywność uczniów podczas zajęć dydaktycznych, posługując się metodami aktywizującymi, różnorodnością form oraz pomocy i środków dydaktycznych,

- 4) dostosowywać oddziaływania (w zakresie treści, środków i metod) do potrzeb i możliwości uczniów lub grup uczniowskich o różnym potencjale,
- 5) sprawnie realizować proces dydaktyczno-wychowawczy zajęć w zakresie wychowania do życia w rodzinie,
- 6) reagować na prowokacyjne zachowania uczniów i swobodnie udzielać odpowiedzi na „trudne” pytania związane z seksualnością człowieka,
- 7) rozpoznawać symptomy wykorzystania seksualnego dziecka i podejmować adekwatne działania,
- 8) uwzględniać prawo naturalne w problematyce biomedycznej w procesie przygotowania młodego człowieka do pełnienia przyszłych ról małżeńskich i rodzinnych,
- 9) obserwować, notować i interpretować dane dotyczące fizjologii układu rozrodczego człowieka oraz rytmu płodności i niepłodności kobiety w oparciu o wybraną metodę rozpoznawania płodności,
- 10) stymulować rozwój osobowości wychowanków w kierunku samowychowania i samokontroli.

Stopień przygotowania merytorycznego i dydaktycznego w powyższym zakresie podlega zweryfikowaniu w ramach poszczególnych bloków przedmiotowych, w formach zaliczeń określonych w pkt. III. ppkt 2. *Ramowy plan kursu*. Egzamin (pisemny lub ustny) jest ukierunkowany na sprawdzenie wiedzy na poziomie wyższym niż sama znajomość zagadnień i nie może ograniczać się do znajomości faktów. Służy sprawdzeniu poziomu zrozumienia zagadnień, umiejętności analizy i syntezy informacji oraz rozwiązywania problemów. Weryfikacja osiągniętych efektów uczenia się w kategorii umiejętności wymaga bezpośredniej obserwacji uczestnika kursu w czasie wykonywania działań właściwych dla danego zadania dydaktycznego lub wychowawczego, wynikającego z roli nauczyciela.

2. RAMOWY PLAN KURSU

BLOKI PRZEDMIOTOWE	LICZBA GODZIN			FORMA ZALICZEŃ	
	ogółem	wykłady (W)	ćwiczenia i warsztaty (Ćw)	egzamin	zaliczenie
ZAGADNIENIA DOTYCZĄCE PODSTAW WYCHOWANIA DO ŻYCIA W RODZINIE	50	35	15	egzamin	
ZAGADNIENIA PSYCHOLOGICZNO - PEDAGOGICZNE	50	25	25	egzamin	
ZAGADNIENIA BIOMEDYCZNE	40	20	20	egzamin	

ZAGADNIENIA SEKSUOLOGICZNE	40	25	15	egzamin	
DYDAKTYKA WYCHOWANIA DO ŻYCIA W RODZINIE	60	15	45		zaliczenie na ocenę
PRAKTYKA PEDAGOGICZNA	60				zaliczenie
RAZEM	300	120	120		

Ogółem minimalna obowiązkowa liczba godzin zajęć: 300 (180 godzin merytorycznego przygotowania do prowadzenia zajęć i 120 godzin dydaktycznego przygotowania do prowadzenia zajęć, w tym 60 godzin praktyk pedagogicznych).

3. BLOKI PRZEDMIOTOWE, PRZEDMIOTY I TREŚCI PROGRAMOWE KURSU

I. ZAGADNIENIA DOTYCZĄCE PODSTAW WYCHOWANIA DO ŻYCIA W RODZINIE				
Przedmiot	Treści kształcenia	Liczba godzin	W	Ćw
I. Wychowanie do życia w rodzinie w systemie edukacji	1. Akty prawne dotyczące wdrażania i realizacji zajęć wychowanie do życia w rodzinie w polskim systemie oświatowym. 2. Wychowanie do życia w rodzinie a edukacja seksualna; różne typy edukacji i ich skuteczność. 3. Zasady wychowania prorodzinnego. 4. Podstawa programowa wychowania do życia w rodzinie; - zadania szkoły, - cele kształcenia, - treści nauczania. 5. Rola i znaczenie wychowania do życia w rodzinie w realizacji wychowawczej funkcji szkoły i działań profilaktycznych.	10	10	
II. Wybrane zagadnienia antropologiczne	1. Człowiek – natura człowieczeństwa, monistyczna a dualistyczna koncepcja człowieka. 2. Odmienność i komplementarność płci. 3. Człowiek jako jednostka i osoba ludzka. 4. Przymioty osoby ludzkiej. Godność, wolność. 5. Człowiek jako istota racjonalna. Rozum i wola.	10	5	5
III. Etyka życia małżeńskiego i rodzinnego	1. Człowiek istotą moralną. 2. Prawo naturalne i prawo stanowione. 3. Wartości podstawowe: życie, małżeństwo, rodzina. 4. Personalistyczny wymiar egzystencji człowieka.	10	5	5

	5. Płciowość w aspekcie etycznym. 6. Szacunek dla ludzkiego życia od poczęcia do naturalnej śmierci. 7. Człowiek wobec cierpienia, choroby i umierania Opieka paliatywna, eutanazja.			
IV. Wybrane zagadnienia bioetyczne	1. Inżynieria genetyczna. Klonowanie, eugenika. 2. Diagnostyka preimplantacyjna i prenatalna. 3. Aspekt bioetyczny antykoncepcji i aborcji. 4. Niepłodność - etyczny wymiar: - inseminacji, - in vitro, - naprotechnologii.	10	5	5
V. Socjologia małżeństwa i rodziny	1. Rodzina grupą i instytucją społeczną. 2. Struktura i funkcje rodziny. 3. Rola rodziny w rozwoju osobowym człowieka. 4. Znaczenie rodziny w rozwoju społeczeństwa: - problemy demograficzne, zastępowalność pokoleń; - przygotowanie do pełnienia ról społecznych.	5	5	
VI. Podstawy prawne życia małżeńskiego i rodzinnego	1. Funkcjonowanie małżeństwa i rodziny. Akty prawa stanowionego: cywilne i kanoniczne. 2. Prawna ochrona rodziny i jej podstawowych funkcji.	5	5	

II. ZAGADNIENIA PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNE				
Przedmiot	Treści	Liczba godzin	W	Ćw
I. Psychologia komunikacji	1. Komunikacja interpersonalna: - cele komunikowania interpersonalnego; - elementy komunikacji interpersonalnej: nadawca i odbiorca, kanał informacyjny, sprzężenie zwrotne, zakłócenia w komunikacji; - rodzaje komunikacji interpersonalnej: komunikacja niewerbalna, werbalna, pisemna i wizualna; - skuteczne komunikowanie się: aktywne słuchanie, bariery komunikacyjne, empatyczne reagowanie, język „ja”, informacja zwrotna, krytyka i pochwała; - analiza transakcyjna. 2. Inteligencja emocjonalna: - praca nad emocjami; - asertywność; - radzenie sobie ze stresem. 3. Procesy grupowe i wykorzystywanie psychozabaw:	10	0	10

	<ul style="list-style-type: none"> - sposoby poznawania członków grupy; - integracja zespołów klasowych; - rozwiązywanie konfliktów. 			
II. Psychologia małżeństwa i rodziny	<ol style="list-style-type: none"> 1. Filozoficzne i psychologiczne podstawy zagadnień dotyczących miłości i małżeństwa: <ul style="list-style-type: none"> - koncepcja miłości według Karola Wojtyły: definicja miłości, etapy miłości, miłość dojrzała, metafizyka wstydu, podmiotowość i przedmiotowość miłości; - fazy rozwoju miłości według Bogdana Wojciszke: zakochanie, romantyczne początki, związek kompletny, związek przyjacielski, związek pusty; - psychologiczne aspekty kobiecości i męskości, macierzyństwa i ojcostwa; - dojrzałość do małżeństwa; - determinanty integracji małżeństwa; - przyczyny trudności w małżeństwie i sposoby ich pokonywania. 2. Systemowe ujęcie rodziny: <ul style="list-style-type: none"> - rodzina jako system, - cechy systemów, - rodzina funkcjonalna, - dysfunkcyjny system rodziny. 3. Psychologiczny aspekt antykoncepcji i aborcji; zespół poaborcyjny – prawda i mity. 4. Konflikty w małżeństwie i rodzinie. Metody rozwiązywania konfliktów. 5. Przemoc w rodzinie: <ul style="list-style-type: none"> - rodzaje przemocy, - pomoc ofiarom przemocy, - poradnictwo małżeńskie i rodzinne. 	20	15	5
III. Pedagogika małżeństwa i rodziny	<ol style="list-style-type: none"> 1. Style i metody wychowania. 2. Fazy i zadania rozwojowe według Ericsona. 3. System wychowawczy sprzyjający rozwojowi dojrzałej osobowości - filary skutecznego wychowania: więzi i relacje, zasady i jasne oczekiwania, konsekwencje. 4. Zachowania ryzykowne podejmowane przez dzieci i młodzież (uzależnienia, agresja, zaburzenia odżywiania, sekty). 5. Czynniki chroniące przed zachowaniami ryzykownymi. 6. Wychowanie do miłości i odpowiedzialności. 7. Pedagogika massmediów. 8. Nowe technologie a uzależnienia. 9. Kształtowanie kultury medialnej w rodzinie. 	10	5	5

IV. Wychowanie seksualne w rodzinie i szkole	1. Zadania rodziny i szkoły w zakresie wychowania seksualnego. 2. Pedagogika seksuologiczna. 3. Profilaktyka wykorzystywania seksualnego dzieci. 4. Presja seksualna. Przedwczesna inicjacja seksualna nastolatków. 5. Wychowanie seksualne osób z niepełnosprawnościami.	10	5	5
---	---	----	---	---

III. ZAGADNIENIA BIOMEDYCZNE				
Przedmiot	Treści	Liczba godzin	W	Ćw
I. Biologia prokreacji	1. Anatomia i fizjologia układu rozrodczego kobiety i mężczyzny. 2. Regulacja neurohormonalna cyklu. 3. Dojrzewanie dziewcząt i chłopców - przebieg i higiena. 4. Zaburzenia dojrzewania płciowego. 5. Problemy ginekologiczne dziewcząt i kobiet. 6. Schorzenia układu moczowo-płciowego chłopców i mężczyzn. 7. Przygotowanie do macierzyństwa, czynniki wpływające na zdrowie matki i dziecka. 8. Rozwój prenatalny człowieka. 9. Przebieg i higiena ciąży. 10. Rola rodziców w okresie oczekiwania na narodziny dziecka, w czasie porodu i po narodzinach. Szkoła rodzenia, poród naturalny i rodzinny, naturalne karmienie. 11. Menopauza i andropauza. 12. Niepłodność: przyczyny, zapobieganie, leczenie. 13. AIDS i inne choroby przenoszone drogą płciową: rodzaje, epidemiologia, zapobieganie i leczenie.	20	15	5
II. Planowanie rodziny, metody rozpoznawania płodności	1. Planowanie rodziny wspólną sprawą kobiety i mężczyzny. 2. Naturalny rytm płodności: - płodność mężczyzny, - płodność kobiety. 3. Poziomy hormonów, okresy i fazy cyklu miesięczkowego. 4. Kolejność zmian w jajniku w typowym cyklu miesięczkowym. 5. Działanie estrogenów i progesteronu. 6. Wskaźniki płodności: - zmiany podstawowej temperatury ciała (PTC);	20	5	15

	<ul style="list-style-type: none"> - rozwój objawu śluzu; - dodatkowe objawy płodności. <p>7. Fazy płodności i niepłodności w cyklu. Metody rozpoznawania płodności:</p> <ul style="list-style-type: none"> - metoda termiczna ścisła, - metoda termiczna poszerzona, - metoda owulacji Billingsa, - metody objawowo-termiczne (wg prof. J. Rötzera oraz wersji polskiej wg dr Teresy Kramarek), - metoda podwójnego sprawdzania (angielska). <p>8. Zasady obserwacji objawów płodności i interpretacja kart obserwacji według wybranej metody.</p> <p>9. Technologie wspierające rozpoznawanie faz płodności i niepłodności.</p> <p>10. Antykoncepcja: środki mechaniczne, chemiczne, hormonalne a także wczesnoporonne i poronne.</p> <p>11. Aspekt zdrowotny stosowania antykoncepcji.</p> <p>12. Metody rozpoznawania płodności a antykoncepcja.</p>			
--	---	--	--	--

IV. ZAGADNIENIA SEKSUOLOGICZNE				
I. Natura ludzkiej seksualności	<ol style="list-style-type: none"> 1. Biologiczna determinacja płci i uwarunkowania popędu seksualnego. 2. Psychospołeczne i kulturowe uwarunkowania przejawów seksualności człowieka. 3. Seksualność kobiety i mężczyzny. 4. Więziotwórcza i prokreacyjna rola seksualności człowieka. 	10	10	
II. Seksualność w rozwoju ontogenetycznym	<ol style="list-style-type: none"> 1. Seksualność w kolejnych etapach życia. 2. Kształtowanie identyfikacji i tożsamości płciowej. 3. Istota, funkcje i piętra popędu płciowego. 4. Dojrzewanie psychoseksualne dziewcząt i chłopców. 5. Wychowanie do integralnego przeżywania ludzkiej seksualności. 	15	5	10
III. Norma a zaburzenia seksualne	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zagadnienie normy i patologii. 2. Identyfikacja płciowa i orientacja seksualna. 3. Nietypowe zachowania seksualne. 4. Środki psychoaktywne a zachowania seksualne. 5. Przemoc seksualna: typy, profilaktyka, terapia. 6. Seksualizacja dzieci i młodzieży (w mediach, w sztuce, w sieci). Pornografia i prostytutka nieletnich. 7. Symptomy wykorzystania seksualnego dziecka. 	15	10	5

V. DYDAKTYKA WYCHOWANIA DO ŻYCIA W RODZINIE				
Przedmiot	Treści	Liczba godzin	W	Ćw
I. Dydaktyka zajęć w szkole podstawowej	<ol style="list-style-type: none"> 1. Specyfika zajęć edukacyjnych wychowanie do życia w rodzinie. 2. Oczekiwania uczniów, nauczycieli, rodziców i społeczeństwa w zakresie wychowania prorodzinnego. 3. Nauczyciel wychowania do życia w rodzinie - predyspozycje i kompetencje. 4. Współpraca z rodzicami w zakresie wychowania dzieci i młodzieży. 5. Organizacja spotkania informacyjnego dla rodziców. 6. Budowanie autorskich programów nauczania. 7. Dobór programów, podręczników, scenariuszy zajęć i pomocy dydaktycznych. 8. Wykorzystanie filmów edukacyjnych na lekcjach wychowanie do życia w rodzinie. 9. Tworzenie warsztatu pracy, różnych toków, metod i form realizacji zajęć. 	20	10	10
II. Metodyka zajęć	<ol style="list-style-type: none"> 1. Integracja zespołów klasowych. 2. Metody aktywizujące na zajęciach wychowanie do życia w rodzinie. 3. Uwzględnianie na lekcjach potrzeb i możliwości uczniów. 4. Tworzenie scenariuszy zajęć (formułowanie celów ogólnych i szczegółowych, dobór metod i pomocy dydaktycznych, planowanie toku lekcji, ewaluacja zajęć). 5. Błędy metodyczne w konstruowaniu i realizacji zajęć. 6. Sytuacje trudne w kontaktach z rodzicami i na zajęciach Prowokacyjne zachowania uczniów i umiejętność reagowania. 7. Kreowanie zajęć wychowawczo-profilaktycznych. Poszukiwanie sposobów urzeczywistniania przekazu cenionych wartości. 	40	5	35
Minimalna liczba godzin zajęć dydaktycznych przeznaczonych na realizację poszczególnych bloków i przedmiotów kursu kwalifikacyjnego		240	120	120
Minimalna liczba godzin praktyk pedagogicznych		60		
OGÓLNA MINIMALNA LICZBA GODZIN KURSU KWALIFIKACYJNEGO		300		

4. PROPONOWANA LITERATURA

- Adamski F., *Rodzina – wymiar społeczno-kulturowy*, Kraków 2002.
- Beisert M., (red.) *Seksualność w cyklu życia człowieka*, Warszawa 2006.
- Białęcka B., *Ty i Twój nastolatek*, Kraków 2020.
- Braun-Gałkowska M., *Psychologia domowa*, Lublin 2008.
- Brudnik E., Moszyńska A., Owczarska B., *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie, Przewodnik po metodach aktywizujących*, Kielce 2000.
- Campbell R., *Sztuka zrozumienia, czyli jak naprawdę kochać swoje dziecko*, Warszawa 1999.
- Chapman G., *Sztuka okazywania miłości nastolatkom*, Warszawa 2004.
- Charczuk B., *Wychowanie do życia w rodzinie. Scenariusze lekcji i prezentacje multimedialne*, kl. 5 SP, Kraków 2018; kl. 6 SP 2019, Kraków 2019, kl. 7 SP Kraków 2017, kl. 8 SP, Kraków 2018, kl. 1 LO, Kraków 2019, kl. 2 LO, Kraków 2020.
- Charczuk B., *Szkoła dialogu. Scenariusze i prezentacje multimedialne na spotkania z rodzicami*, Kraków 2015.
- Chyrowicz B., *Bioetyka. Anatomia sporu*, Kraków 2015.
- Cwener M., Putyńska A., Węglarczyk G., *Wychowanie do życia w rodzinie. Scenariusze zajęć*, Warszawa 2015.
- Dąbrowska J., *Zrozumieć dziecko. Rodzina na mieliźnie. Osiem najpoważniejszych problemów, z którymi może zetknąć się rodzina*, Warszawa 2005.
- Dudziak U., *Wychowanie do miłości. Materiały dla nastolatków, ich rodziców i nauczycieli*, Częstochowa 2002.
- Erikson E., *Dopełniony cykl życia*, Poznań 2002.
- Gajewski W., Kurzępa J., *Ryzykowne zachowania seksualne młodzieży w centrum oddziaływań profilaktycznych*, Kraków 2018.
- Grysiak B., *Wybrałam życie*, Kraków 2012.
- Grzelak Sz., *Profilaktyka ryzykownych zachowań seksualnych młodzieży*, Kraków 2009.
- Halawa M., *Komercjalizacja dzieciństwa : kosztorysowanie rodzicielstwa / W: Dziecko w świecie mediów i konsumpcji / pod red. Małgorzaty Boguni-Borowskiej*, Kraków 2006.
- Imieliński K., *Seksjatria. Patologia seksualna*, Warszawa 1990.
- Kępiński A., *Z psychopatologii życia seksualnego*, Warszawa 1992.
- Komorowska-Pudło M., *Psychospołeczne uwarunkowania postaw młodzieży wobec seksualności*, Szczecin 2016.
- Kornas-Biela D., *Wokół początku życia ludzkiego*, Warszawa 2004.
- Kramarek T., *Naturalne planowanie rodziny i jego biologiczne uwarunkowania*, Poznań 2007.
- Kramarek T., *Rozpoznawanie okresowej płodności małżeństwa. Metoda objawowo-termiczna*, Poznań 2002.
- Król T., *Scenariusze lekcji i prezentacje multimedialne*, kl. 4 SP, Kraków 2017.
- Lew-Starowicz Z., Długołęcka A., *Edukacja seksualna*, Warszawa 2006.
- Łąguna M., *Szkolenia , Jak je prowadzić, by* , Gdańsk 2004.
- Markowska-Gos E., *Władza rodzicielska a przemoc wobec dziecka - wybrane aspekty socjologiczno-prawne. W: Pomoc, opieka, wsparcie dziecka i rodziny (red. U. Gruca-Miąsik)*, Rzeszów 2006.

- Milewska E., Szymanowska A., (red.), *Rodzice i dzieci: psychologiczny obraz sytuacji problemowych*, Warszawa 2000.
- Muszala A., *Encyklopedia bioetyki*, Kraków 2009.
- Obuchowska I., *Drogi dorastania. Psychologia rozwojowa okresu dorastania dla rodziców i wychowawców*, Warszawa 1996.
- Ostrowska K., *W poszukiwaniu wartości*, cz. I JA-TY, Kraków 2004.
- Ostrowska K., *Wychowanie do życia w rodzinie. Słownik pojęć*, Kraków 2005.
- Putyńska A., Putyński L., *Wychowanie do życia w rodzinie. Poradnik dla nauczycieli*, Warszawa 2015.
- Putyńska A., *Rodzice dzieciom – rozmowy o seksualności. Trzy etapy, wiele trudności, jedno wyzwanie*, Warszawa 2015.
- Putyński L., *Zagrożenia pornografią. Zagrożenia rozwoju psychoseksualnego związane z dostępem do treści pornograficznych*, Warszawa 2015.
- Rokicka M., Strączek B., *Bioetyka dla młodych. Scenariusze lekcji*, Kraków 2016.
- Rötzer J., *Ja i mój cykl*, Warszawa 2007.
- Sakowska J., *Szkoła dla rodziców i wychowawców*, Warszawa 1991.
- Spitzer M., *Cyberchoroby. Jak cyfrowe życie rujnuje nasze zdrowie*, Słupsk 2016.
- Strück K., *Widzę moje dziecko we śnie*, Kraków 2006.
- Sujak E., *Kontakt psychiczny w małżeństwie i rodzinie*, Kraków 2007.
- Sujak E., *Rozważania o ludzkim rozwoju*, Kraków 1998.
- Sujak E., *Życie jako zadanie*, Opole 2020.
- Szlendak T., *Socjologia rodziny*, Warszawa 2015.
- Szymański Z., red., *Płodność i planowanie rodziny*, Szczecin 2004.
- Troszyński M., red., *Rozpoznawanie płodności*, Warszawa 2009.
- Tysza Z. red., *Współczesne rodziny polskie - ich stan i kierunek przemian*, Poznań 2001.
- Vopel K.W., *Poradnik dla prowadzących grupy*, Kielce 2003.
- Vopel K.W., *Zabawy integracyjne*, Kielce 1999.
- Wojciszke B., *Psychologia miłości*, Gdańsk 2010.
- Wojtyła K., *Miłość i odpowiedzialność*, Lublin 2020.
- Wójcik E., *Naturalne planowanie rodziny. Metoda objawowo-termiczna J. Rötzera*, Kraków 2010.

Edukacja seksualna – raporty:

- Instytut Badań Edukacyjnych, *Opinie i oczekiwania młodych dorosłych (osiemnastolatków) oraz rodziców dzieci w wieku szkolnym wobec edukacji dotyczącej rozwoju psychoseksualnego i seksualności. Raport z badań*, Warszawa 2015.
- Szewczuk G., Furman F., *Konsekwencje edukacji seksualnej. Analiza skuteczności edukacji seksualnej w Europie Zachodniej i państwach skandynawskich*, Warszawa 2020.